

Creatieve lessen Kinderboekenweek 2020

GROEP 1-2

BOEK: *De steen en de tijd* van Rian Visser

LES: De leerlingen vangen de zelfverzonnen avonturen van hun steen in verf en maken een diorama.

GROEP 3-4

BOEK: *Marie Curie* van Maria Isabel Sánchez Vegara

LES: Net als Marie Curie ontwerpen de leerlingen een apparaat dat het onzichtbare zichtbaar maakt.

GROEP 5-6

BOEK: *De zee kwam door de brievenbus* van Selma Noort

LES: De leerlingen maken een drijvend museum voor een dierbaar object dat ze zouden meenemen bij een overstroming.

GROEP 7-8

BOEK: *Alleen beer mocht mee* van Vivian den Hollander

LES: De leerlingen vertalen de veranderingen in het leven van de hoofdpersoon in een tweeluik van silhouetten.

En toen ...

Bij de Kinderboekenweek draait het natuurlijk om lezen. Om het lezen nog leuker te maken, biedt Kunstgebouw ieder jaar alle basisscholen in Nederland creatieve lessen aan.

Ons 25-jarig bestaan én het historische thema 'En toen' zijn een mooie aanleiding om dit jaar samen te werken met onze provinciale partners: Erfgoedhuis Zuid-Holland (geschiedenis) en Probiblio (leesbevordering).

Dit lespakket bestaat uit vijf lessen. Een les voor groep 1+2, groep 3+4, groep 5+6, groep 7+8 en een les voor de hele school. Iedere les heeft een historisch verhaal uit een kinderboek als vertrekpunt. Deze verhalen worden gekoppeld aan beeldende opdrachten.

Alle afbeeldingen, geluidsbestanden en filmpjes die bij de lessen horen, vind je op:

www.kunstgebouw.nl/entoen

De lessen zijn in opdracht gemaakt door Leontien Apekrom. De illustraties bij de lessen zijn gemaakt door Annelies Suyker. De historische foto's zijn van het Nationaal Archief.

GROEP 1-2

BOEK: **De steen en de tijd**

ONDERWERP: **De ijstijd tot nu**

Wat zouden de stenen in de buurt van de school allemaal hebben meegemaakt? Geïnspireerd door het boek van Rian Visser verander je voor even in een stoeptegels op het schoolplein, een baksteen in de fietsenstalling of de molensteen om de hoek. Wat heeft deze steen allemaal gehoord en gezien? Je vangt je zelfverzonnen avonturen als steen in verf en maakt een diorama.

TIJD: 45 minuten

RUIMTE: Buitenlocatie of het klaslokaal

MATERIAAL:

- Boek *De steen en de tijd*
Auteur: Rian Visser
Illustraties: Tineke Meirink
- 1 bak waterverf of 1 palet met plakkaatverf per tafelgroep/duo
- 1 penseel per leerling
- 1 vel A3-papier per leerling
- 1 bakje water per tafelgroep/duo
- Papier om penselen op droog te deppen en neer te leggen
- Genoeg handdoeken en doekjes voor omgevallen bakjes water
- Eventueel schorten
- Eventueel een kiezelsteentje per leerling

Deze les sluit aan bij:

- Tijd van jagers en boeren
- Canonvenster Hunebedden
- Kerndoelen Oriëntatie op jezelf en de wereld
- Kerndoelen Kunstzinnige oriëntatie

STAP 1: Oriënteren – Waar gaat het boek over?

TIJD: 10 minuten

Lees en vertel: Lees met de leerlingen het boek *De steen en de tijd*, een verhaal over een steen die de ijstijd tot nu meemaakt. De steen ziet het landschap en de mensen om zich heen veranderen. Soms verandert zijn plek. Soms zien de mensen hem en geven hem een bijzondere functie.

Bespreek: Stel de volgende vragen en bespreek de reacties van leerlingen klassikaal:

“Wat ziet de steen in dit verhaal?”

“Waaraan zie je dat?”

“Hoe oud is de steen?”

“Waaraan zie je dat?”

“Wat maakt de steen voor avonturen mee?”

“Waaraan zie je dat?”

Tip: Heb je het boek *De steen en de tijd* niet bij de hand? Bespreek de vragen dan aan de hand van de illustratie op de voorkant van het boek. Klik [hier](#) voor de afbeelding.

STAP 2: Onderzoeken – Wat zag jouw steen?

TIJD: 10 minuten, exclusief reistijd

Leg uit: Wat zouden de stenen in de buurt van de school allemaal hebben meegemaakt? In deze spel-oefening doen we net alsof we een steen zijn en fantaseren over de avonturen die de steen heeft beleefd. Net zoals de steen in het boek van alles heeft meegemaakt.

Kies een locatie, bijvoorbeeld:

- Stoeptegel op het schoolplein
- Baksteen in de fietsenstalling
- Steen bij een monument in de buurt, zoals de kerk of de molen. Via deze links vind je de weg naar rijks- en gemeentemonumenten in de buurt van jouw school: rijksmonumenten.nl of nl.wikipedia.org/wiki/gemeentelijk_monument

We gaan nu naar buiten en veranderen daar zelf in een steen.

Help je leerlingen te veranderen in een steen door aan te geven hoe en waar de leerlingen gaan liggen of staan:

- Als de stoeptegel op de grond met je hoofd naar boven.
- Op je zij voor de muur van de fietsenstalling als de baksteen.
- Ga liggen en kijk als steen naar boven richting de toren van de kerk of de molen.

Ga je binnen werken? Toon dan een foto van een locatie op het digibord aan je leerlingen (zie bijlage) en kijk er samen minimaal een minuut in stilte naar. Zorg dat je leerlingen in de klas een plek hebben waar ze op de grond kunnen zitten of liggen als steen.

We zijn nu veranderd in een steen. We kijken rustig een minuut om ons heen. Onthoud wat je ziet als steen. Je mag weer rechtop zitten. Wat zag je voor bijzondere dingen als steen? Hoelang ben jij als steen al op die plek denk je? Bespreek een paar reacties van leerlingen met de groep.

We doen onze ogen dicht en luisteren naar de geluiden die we horen.

Je mag je ogen weer opendoen. We hebben nu gezien wat de steen kan zien en we hebben geluid gehoord wat de steen kan horen. Wat voor avontuur heeft de steen hier volgens jullie beleefd? Heeft die steen dat nu beleefd of al heel lang geleden? Bespreek met de groep een paar reacties.

Als je binnen werkt laat je het geluid (zie bijlage) horen dat bij de foto hoort.

Of neem zelf steentjes mee waar de leerlingen uit kunnen kiezen.

Tip: Indien mogelijk, laat de leerlingen een klein steentje (kiezel) meenemen van de locatie. Dat helpt om de spelervaring weer op te roepen en de fantasie te prikkelen bij de volgende stap.

STAP 3: Uitvoeren - Schilder het avontuur
TIJD: 20 minuten

Leg uit & vertel: *We gaan terug naar het klaslokaal.*

Hier heb je al verf, papier en kwasten klaarliggen.

We waren voor even in een steen veranderd. En we hebben gefantaseerd over het avontuur van de steen. Dit avontuur gaan we nu schilderen. Denk aan wat de steen net meemaakte en wat hij zag. Help je leerlingen door terug te grijpen op hun antwoorden tijdens de spel oefening en herhaal diverse antwoorden. Bijvoorbeeld: Aisa zag als steen de lucht waarin een ruimteschip vloog | Dax zag als steen fietswielen die muizen als reuzenrad gebruikten | Greta zag de kerktoeren waar het haar van een prinses uithing | Sef zag wieken van de molen waar een kat op meevloog | Judith zag als kasteelsteen een ridder op een paard | Yusuf zag als rotsblok dino's rondrennen.

Pak je penseel, doop die voorzichtig in het water, pak een beetje verf en schilder het maar!
Doe deze handelingen actief voor zodat de leerlingen zien wat ze gaan doen.

Schildertips:

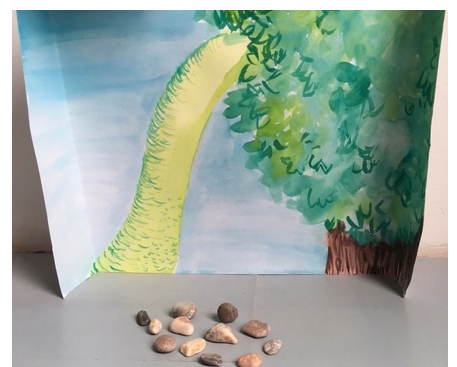
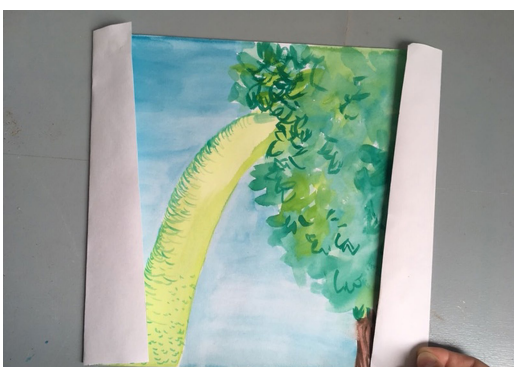
- Laat de leerlingen eerst met de punt van het penseel aaien over hun hand en vervolgens over hun vel papier. Zo leren leerlingen 'lief' te zijn voor het penseel en leren ze schilderen met de haren.
- Laat op een testblaadje het verschil zien als je verf met weinig water gebruikt en met veel water (dekkend en transparant).
- Laat zien hoe leerlingen minder water in hun penseel krijgen door het puntje voorzichtig langs de rand van een waterbakje af te strijken.
- Laat op een testblaadje het verschil zien als je schildert met de punt van het penseel en met de zijkant van het penseel (smalle lijnen en bredere lijnen).

Doe: Als jouw leerlingen een steentje van de locatie hebben meegenomen leggen ze deze ter inspiratie op hun tafel. Hebben ze geen steentjes meegenomen, deel dan aan ieder kind een kiezel uit die je zelf hebt verzameld. Dit helpt om de fantasie te prikkelen.

Tip: Ieder kind is anders en werkt anders. Laat nieuwsgierige leerlingen door het boek *De steen en de tijd* bladeren om te bestuderen hoe de landschappen van illustrator Tineke Meirink eruitzien.

Ruim op: *We gaan opruimen.* Maak een simpel diorama van de schilderwerken met de steentjes die door de leerlingen of jezelf zijn meegenomen. Maak een presentatie, zet de schilderwerken rechtop neer als een diorama door de zijkanten licht te vouwen. Leg voor ieder diorama een steentje. Zo kunnen je leerlingen elkaars avonturen goed bekijken.

Zo vouw je het werk en maak je een simpel diorama:

Terwijl de leerlingen opruimen, kies jij een paar schilderwerken die je met de groep kunt bespreken. Zorg voor variatie. Kies bijvoorbeeld:

- een werk waar je een duidelijk avontuur ziet.
- een werk waar de steen iets ziet wat hij goed kan zien en mensen niet.
- een werk waar je duidelijk ziet dat het avontuur in het verleden plaatsvindt.

STAP 4: Evalueren – Bespreek de avonturen van de stenen

TIJD: 5 minuten

Bespreek: Vraag de leerlingen van de uitgekozen werken iets over het avontuur van de steen te vertellen en aan te wijzen waaraan we dat zien in het schilderwerk.

*Vertel, wat voor avontuur beleeft jouw steen?
Wijs aan waar je dat ziet.*

Rond af: Wat een bijzondere avonturen beleeft de steen! Als ik nu langs een steen loop zal ik me altijd afvragen wat hij heeft meegemaakt.

BIJLAGE BIJ STAP 2: afbeeldingen en geluiden

Lukt het niet om met de kinderen naar buiten te gaan? Gebruik dan deze foto's en geluiden. Deze sluiten aan bij de periodes die de steen uit het boek meemaakt.

IJstijd:

[Link naar de foto](#)

[Link naar het geluid van een mammoet](#)

Prehistorie:

[Link naar de foto](#)

[Link naar het geluid van een onweersbui](#)

Romeinen:

[Link naar de foto](#)

[Link naar het geluid van paardengehinnik](#)

Middeleeuwen:

[Link naar de foto](#)

[Link naar het geluid van paardenhoeven](#)

Moderne tijd:

[Link naar de foto](#)

[Link naar het geluid van verkeer](#)

GROEP 3-4

BOEK: **Marie Curie**

ONDERWERP: **Wetenschap**

“Er is in het leven niets om bang voor te zijn, alleen een heleboel om te leren begrijpen”. Deze instelling bracht Marie erg ver. Ze ontdekte een hoop en ontwierp onder andere een busje met röntgenapparatuur aan boord dat werd gebruikt tijdens de Eerste Wereldoorlog. Net als Marie Curie ga je een apparaat ontwerpen dat het onzichtbare zichtbaar maakt.

TIJD: 50 minuten

RUIMTE: Klaslokaal

MATERIAAL:

- Boek *Marie Curie*
Auteur: Maria Isabel Sánchez Vegara
Illustraties: Frau Isa
- Potloden
- Werkvellen (zie bijlage) uitgeprint: 1 per leerling
- Doosjes: 1 per leerling (je kunt leerlingen ook vragen dit van thuis mee te nemen)
- Lijm
- Tape
- Draad
- Scharen
- Gekleurd papier
- Restmateriaal, bijvoorbeeld: doppen, stukjes ijzerdraad, kurken, knopen, etc.

Deze les sluit aan bij:

- Tijd van ontdekkers en hervormers
- Canonvenster Christiaan Huygens, Eise Eisinga en Aletta Jacobs
- Kerndoelen Oriëntatie op jezelf en de wereld (natuur en techniek)
- Kerndoelen Kunstzinnige oriëntatie

STAP 1: Oriënteren – Waar gaat het boek over?

TIJD: 10 minuten

Lees en vertel: Lees met de leerlingen het boek *Marie Curie*. We gaan een boek lezen over Marie Curie, een belangrijke mevrouw die dingen heeft ontdekt en gemaakt. We gaan lezen over haar leven en daarna iets maken waarbij we net zoals Marie Curie iets gaan uitvinden. Zo leren we haar goed kennen.

Marie was een vrouw die zo graag wilde studeren dat ze er speciaal voor naar Parijs reisde. Want daar mocht ze wel als vrouw studeren. Ze werd verliefd en deed samen met haar geliefde belangrijke ontdekkingen. Ze won de nobelprijs voor natuurkunde én voor scheikunde. Haar ontdekkingen waren heel belangrijk want ze waren van belang voor de röntgenfotografie. Kortom, Marie Curie deed en ontdekte een hoop bijzondere dingen in haar leven.

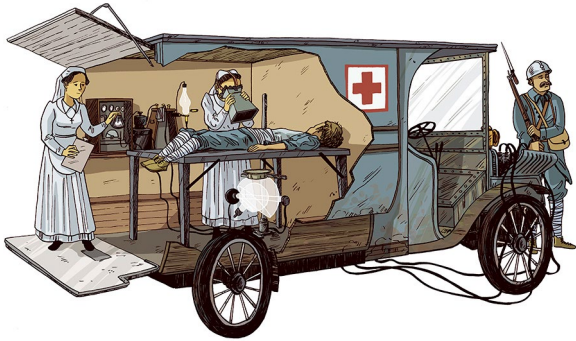
Bespreek: Wat voor bijzondere dingen maakte Marie mee?

STAP 2: Onderzoeken – Het onzichtbare

TIJD: 15 minuten

Vertel & bekijk: Marie Curie was ook een beetje een uitvinder! Net zoals Marie Curie gaan we werken aan een eigen uitvinding. Eerst bekijken we wat Marie heeft uitgevonden. Daarna bedenken we wat wij willen uitvinden.

Met behulp van haar ontdekkingen maakte Marie Curie het onzichtbare zichtbaar. Zo ontwierp ze zelf een busje met daarin een röntgenapparaat, een apparaat waarmee je iemands skelet kan fotograferen. Zie pagina 22-23 in het boek Marie Curie of klik [hier](#) voor een illustratie van de Petite Curie.

De busjes konden ergens heen rijden en daar mensen helpen. Zoals bijvoorbeeld een gewonde soldaat tijdens de Eerste Wereldoorlog. Zo kun je meteen zien waar een bot gebroken is. Het apparaat maakt het onzichtbare skelet zichtbaar. Bekijk samen [deze afbeelding](#) van een röntgenfoto.

Bespreek: Met onze uitvindingen gaan we ook onzichtbare dingen zichtbaar maken.

Welke onzichtbare dingen zouden jullie zichtbaar willen maken? Waar zou jij doorheen willen kijken? (Denk aan dromen, spullen in een tas, iemands gedachten.)

Leg uit: Je pakt straks een potlood en het werkblad (zie bijlage). Op het werkblad staat een afbeelding van een droomwolk, een schooltas en een hoofd. Kies één afbeelding en teken daarin wat we normaal gesproken niet kunnen zien: een droom, de spullen in de tas of de gedachten van een persoon. Je maakt het onzichtbare zichtbaar.

Tip: Als een leerling zelf met een ander idee komt dan dromen, de inhoud van een tas of iemands gedachten, geef die leerling dan een wit vel papier en laat die leerling zelf zijn of haar idee tekenen. Hiermee geef je ruimte aan de creativiteit van de leerling.

STAP 3: Uitvoeren – Word een uitvinder

TIJD: 15 minuten

Leg uit: We hebben nu het onzichtbare zichtbaar gemaakt door het te tekenen. Je tekening knip je straks uit. Want die hebben we nodig. Nu gaan we het apparaat ontwerpen waarmee we de dromen, spullen of gedachten zichtbaar kunnen maken. Marie Curie ontwierp een busje met röntgenapparatuur aan boord. Wat gaan jullie maken voor apparaat? Een bed met een dromenscherm? Een gedachtenkast?

Iedereen heeft een doosje. Dat wordt je apparaat. Daarop mag je tekenen, plakken en dingen toevoegen.

Aan je apparaat moet je kunnen zien wat het zichtbaar maakt. Daarom krijgt je tekening een plek in de uitvinding. Denk er goed over na waar je tekening komt. Zoals bij deze dromenvangmachine:

Denk mee: Loop tijdens deze oefening langs bij de leerlingen en vraag naar hun ideeën. Denk met ze mee over oplossingen.

Ruim op: We gaan opruimen. Zet je ontwerp van je uitvinding neer op deze tafel: het uitvindermuseum.

Zie tips voor het presenteren en neerzetten van de uitvindingen, bij de afsluitende activiteit van dit lespakket.

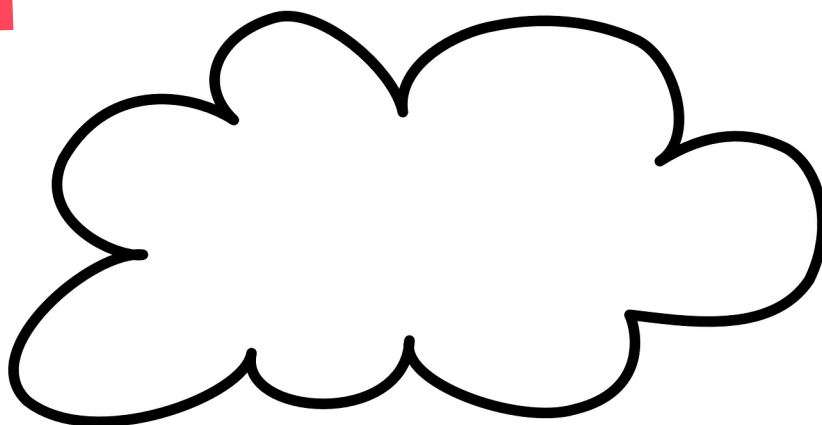
STAP 4: Evalueren – Bespreek de uitvindingen
TIJD: 5 minuten

Bespreek: *Onze klas lijkt wel een uitvindingsmuseum! Jullie gaan straks langs alle uitvindingen lopen. Je krijgt hiervoor 2 minuten. Kies in stilte een uitvinding uit die je bijzonder vindt. Na 2 minuten ga je weer rustig zitten.*

*Welke uitvinding heb je gekozen en waarom?
Wat vind je er bijzonder aan?*

Vraag de maker ook altijd om toe te lichten wat hij of zij heeft gemaakt. Het is niet erg als dat anders blijkt te zijn dan wat de klasgenoot erin zag.

Rond af: *Wat een bijzondere uitvindingen! Marie Curie zou trots op jullie zijn geweest.*

GROEP 5-6

BOEK: **De zee kwam door de brievenbus**

ONDERWERP: **Watersnoodramp**

“Mama pakte haar sieraden, het geldkistje. Haar spaarbankboekje, onze geboortebewijzen. Haar tasje en de twee fotoalbums van bruin leer.” Wat zou je meenemen van huis als je snel weg moet vanwege gevaar voor overstroming? Iets kleins wat in je jaszak past? En hoe zorg je ervoor dat dit object niet beschadigt en kwijtraakt in het water?

TIJD: 50 minuten

RUIMTE: Klaslokaal

Werk in groepen van ongeveer 4-6 leerlingen

MATERIAAL:

- Boek *De zee kwam door de brievenbus*

Auteur: Selma Noort

Illustraties: Martijn van der Linden

- 1 kom/emmer water per groep leerlingen

- 1 theedoek per groep leerlingen

- Doekjes voor als er water wordt gemorst.

- Verschillend restmateriaal voor stap 2 & 3; stukjes piepschuim, lege glazen potjes met deksel, wegwerpservies, boterhamzakjes, stukjes hout, karton, lege luciferdoosjes, stukjes textiel, kurken, plastic bakjes. (Je kunt je leerlingen ook vragen dit zelf thuis te verzamelen.)

- 1 schaar per leerling

- Plakband

- Draad

- Satéprikkers

- Papier

- Tekenmateriaal

Deze les sluit aan bij:

- Tijd van televisie en computer
- Canonvenster De watersnood
- Kerndoelen Oriëntatie op jezelf en de wereld
- Kerndoelen Kunstzinnige oriëntatie

Voorbereiding: Als je de tijd en ruimte hebt doe *stap 1 Oriënteren* dan minimaal een dag eerder dan de andere stappen. Geef je leerlingen als thuisopdracht mee huis-tuin-en keuken-materiaal (zie materiaal-lijstje) mee te nemen dat ze kunnen gebruiken voor hun drijvend museum. En vraag hen eventueel een klein dierbaar object mee te nemen naar school. Of maak met je leerlingen een kleine tekening van een object dat hen dierbaar is om te gebruiken tijdens de les.

STAP 1: Oriënteren – Waar gaat het boek over?
TIJD: 10 minuten (exclusief lezen boek)

Lees & vertel: *We gaan De Zee kwam door de brievenbus lezen. En om ons in te leven in het verhaal gaan we daarna iets maken.*

De Zee kwam door de brievenbus gaat over Liesje en haar gezin. Zij maakt in 1953 de Watersnoodramp mee. Liesje ziet hoe het water door de brievenbus stroomt. Hun huis komt steeds verder onder water te staan. Ze schuilt met haar broertje, zusje, moeder en vader op de vliering. Daar horen ze de meubels die door de kamers drijven bonken tegen de muur. Buiten zien ze allerlei spullen langsdrijven.

Laat zien: Laat twee foto's van het Nationaal Archief zien over de watersnoodramp. Op één foto zie je een huis dat is overstroomd. Op de andere foto is een jongen te zien die geëvacueerd is en zijn kat in zijn armen houdt.

Vertel: *Gelukkig hebben ze eten en warme kleding mee naar boven genomen. Maar ook dierbare spullen; "Mama pakte haar sieraden, het geldkistje. Haar spaarbankboekje, onze geboortebewijzen. Haar tasje en de twee fotoalbums van bruin leer." (Pagina 15 van De zee kwam door de brievenbus.)*

Besprek: Wat zouden jullie voor dierbaars meenemen om te beschermen tegen het water? Kies iets wat in je jaszak past en weinig weegt om mee te nemen. Waarom zou je dat willen meenemen? Wat vertelt dit object over jou?

Laat zien: Toon een foto van kleine dierbare objecten. Op de foto zie je een pasfoto, een schelp, een munt, een hangertje, een beeldje en een klein knuffeltje.

Tip: Als je meer achtergrondinformatie wilt geven aan je leerlingen over de Watersnoodramp vind je bij het Canon van Nederland informatie, foto- en videomateriaal voor het basisonderwijs: <https://www.canonvannederland.nl/nl/watersnood>

STAP 2: Onderzoeken – Drijven
TIJD: 15 minuten

Vertel: *Veel spullen in het huis van Liesje werden meegenomen door de zee. Spullen dreven weg van hun huis. Om onze dierbare objecten te beschermen tegen water gaan we een drijvend museum maken voor ons object. Voor een watersnoodramp als in 1953 hoeven we niet te vrezen. Na de watersnoodramp zijn onder andere de Deltawerken, grote dammen, gebouwd om Nederland te beschermen. Maar in Nederland zullen we wel altijd met water te maken hebben. Het kan gebeuren dat je iets kleins en dierbaars een keer verliest in het water. Dan komt ons drijvend museum van pas.*

De vader van Liesje geeft haar de volgende tip mocht ze in het water vallen: "Dus als je in het water valt... Dan pak je iets van hout, want hout blijft drijven." (Pag. 21 De zee kwam door de brievenbus.)

Leg uit: Omdat ons museum moet kunnen drijven gaan we testen welke materialen blijven drijven. Daarmee gaan we ons museum maken. Bestaan er nog meer dingen die goed blijven drijven? Jullie hebben een bak met restmateriaal op tafel staan. Jullie krijgen 10 minuten om materiaal uit de bak te pakken wat je denkt te kunnen gebruiken voor het maken van je drijvend museum. Bedenk alvast hoe je het straks in elkaar kunt zetten. Als verbindingsmateriaal kunnen jullie straks cocktailprikkers, touw en plakband gebruiken.

Denk mee: Loop tijdens deze oefening langs bij de leerlingen en vraag naar hun ideeën. Leerlingen kunnen in de emmer water op hun tafel snel testen of het materiaal dat ze hebben gekozen blijft drijven. Denk mee over het in elkaar zetten. Wijs op de mogelijkheden: prikken, knopen, vouwen, buigen, plakken. Het materiaal drogen zij daarna af met de theedoek.

STAP 3: Uitvoeren - Drijvend museum

TIJD: 20 minuten

Leg uit: Iedereen heeft nu materiaal verzameld om zijn drijvend museum mee te maken. Als je museum kan blijven drijven, is het ook belangrijk dat je ervoor zorgt dat mensen die het vinden, kunnen zien dat het iets belangrijks is. Zorg dat het object beschermd wordt tegen het water én goed zichtbaar is. Zoals bij de dierbare objecten op de **foto's**.

Ruim op: We gaan opruimen. Schrijf je naam op een klein stukje papier, rol dat op en geef het een waterdicht plekje in je monument. Verzamel de drijvende musea op een centrale plek, een tafel of de vensterbank, zodat iedereen ze goed kan zien. Je leerlingen brengen eerst hun werk naar deze plek en ruimen dan verder op. Zo heb jij de tijd om drie werken uit te kiezen om na te bespreken bij stap 4:

- Een werk met een object dat veel vertelt over de leerling van wie het object is.
- Een werk met een object dat goed opvalt.
- Een werk dat naar verwachting goed zal blijven drijven.

STAP 4: Evalueren – Bespreek de drijvende musea

TIJD: 5 minuten

Bespreek: We hebben opgeruimd en gaan een paar drijvende musea bekijken en bespreken om de les mee af te ronden.

Wat vertelt dit drijvende object over de persoon van wie het is?
Hoe komt het dat dit object goed opvalt?
Waarom zal dit museum goed blijven drijven?

Rond af: Wat een bijzondere drijvende musea hebben jullie gemaakt. Jullie dierbare objecten worden goed beschermd.

GROEP 7-8

BOEK: **Alleen beer mocht mee**

ONDERWERP: **Tweede Wereldoorlog in Nederlands-Indië**

Het leven van Trudi verandert op slag wanneer Japan Indië binnenvalt. Je verdiept je in deze veranderingen en vangt Trudi's herinneringen in beeld door een tweeluik te maken. De tweeluiken tonen de veranderingen uit Trudi's leven. Ze zijn als silhouetten net als op de kaft van Alleen beer mocht mee.

TIJD: 50 minuten

RUIMTE: Klaslokaal

MATERIAAL:

- Boek *Alleen beer mocht mee*
- Auteur: Vivian den Hollander
- Omslagontwerp: Tosca Lindenboom, Bij Barbara
- 1 schrijfpotlood per leerling
- 1 wit A4-vel per leerling
- 1 zwart A3-vel papier per leerling
- 1 wit potlood per leerling (of een schrijfpotlood)
- 1 schaar per leerling
- Eventueel: 1 breekmesjes en snijmat per leerling

Deze les sluit aan bij:

- Tijd van de wereldoorlogen
- Canonvenster De Tweede Wereldoorlog en Indonesië
- Kerndoelen Oriëntatie op jezelf en de wereld
- Kerndoelen Kunstzinnige oriëntatie

STAP 1: Oriënteren – Waar gaat het boek over?

TIJD: 10 minuten (exclusief lezen boek)

Lees en vertel: We gaan *Alleen beer mocht mee* lezen. Het boek gaat over het leven van Trudi in Nederlands-Indië ten tijde van de Tweede Wereldoorlog. Indonesië was destijds een kolonie van Nederland. In 1942 valt Japan Nederlands-Indië binnen. Trudi en haar familie mogen aanvankelijk nog in de stad wonen omdat haar vader dokter is. Al snel wordt ook haar vader opgehaald door de Japanners en moet Trudi met haar broer en zussen naar een kamp, het Tjideng-kamp. Na de oorlog wordt het gezin herenigd en vertrekt het naar Australië. Trudi maakt in korte tijd veel grote veranderingen mee. Wij gaan die veranderingen onderzoeken en verbeelden in een tweeluik.

Doen: Doe een korte klassikale brainstorm met je leerlingen en breng de veranderingen in kaart. Welke grote veranderingen die Trudi meemaakt hebben indruk op jullie gemaakt? Schrijf de veranderingen op het bord of op een groot vel papier wat je ergens in de klas kunt hangen.

Variatie: Lees met je leerlingen hoofdstuk Het verlanglijstje, pagina 50-52 uit *Alleen beer mocht mee*. Laat om de beurt een leerling een stuk voorlezen. De andere leerlingen schrijven op een vel papier welke veranderingen zij uit Trudi's leven voorbij horen komen.

Tip: Als je meer achtergrondinformatie wilt geven aan je leerlingen over de Tweede Wereldoorlog in Nederlands Indië vind je bij het **Indisch Herinneringscentrum** informatie, foto- en videomateriaal voor het basisonderwijs.

Laat zien: Eén van de grootste veranderingen die Trudi ondergaat is waarschijnlijk de verhuizing naar het kamp Tjideng. Dit is een **foto** van het kamp. Op deze foto zie je goed dat veel spullen niet meer in de huisjes op het kamp pasten en daarom buiten stonden.

Tip: Als je de volgende hoofdstukken leest, krijg je een goed beeld van het leven van Trudi in Nederlands-Indië tijdens de Tweede Wereldoorlog:

- Avond – pagina 17
- Nieuws – pagina 25
- Het verlanglijstje – pagina 50
- De oproep – pagina 76
- Mazelen – pagina 99
- Huiszoeking – pagina 137
- Op reis – pagina 166

STAP 2: Onderzoeken – De veranderingen

TIJD: 10 minuten

Leg uit: Vouw voor deze oefening je witte A4-vel papier dubbel en vouw het weer open. Kies een verandering uit het leven van Trudi. Schrijf links op hoe het leven van Trudi eruitzag voor deze verandering en schrijf rechts op hoe het leven van Trudi eruitzag na deze verandering. Bijvoorbeeld de verhuizing van het huis aan de kust naar het huis van de tante van Trudi in de stad. Links schrijf je 'groot huis' rechts 'klein huis'. Links schrijf je 'een huis voor haar gezin' rechts schrijf je 'een huis dat Trudi's gezin deelt met haar tante en nichtje'. Links schrijf je 'een huis met een grote tuin', rechts schrijf je 'een huis zonder tuin'. Links schrijf je 'een huis met bediening', rechts 'een huis zonder bediening'.

STAP 3: Uitvoeren – Silhouetten vertellen

TIJD: 25 minuten

Vertel: We gaan de veranderingen van Trudi's leven met silhouetten verbeelden.

Laat zien: Toon de kaft van Alleen beer mocht mee op het digibord. Klik **hier** voor de afbeelding.

Bespreek: Wie zien we op de kaft van het boek? Trudi met haar beer voor de zon en palmbomen. We zien geen details, alles bestaat uit een zwart vlak. We zien alleen Trudi's silhouet, dat van beer en de omgeving. We zien geen details alleen de contouren (randen), maar toch weten we wat er wordt afgebeeld.

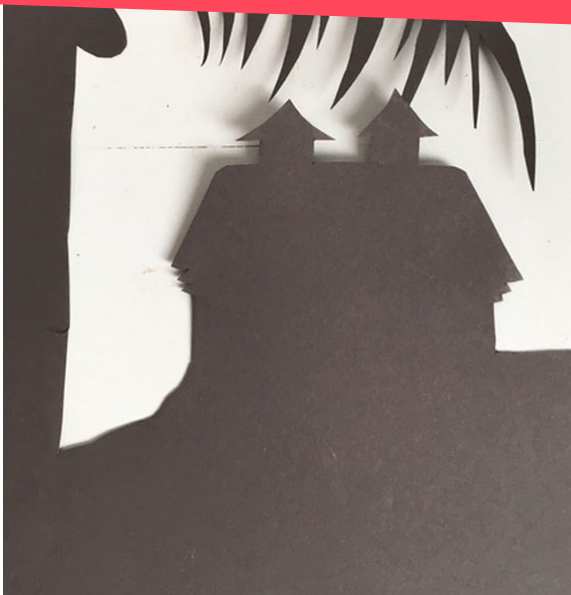
Leg uit: We gaan nu de silhouetten maken. Vouw het zwarte blad doormidden en vouw het weer open. Links teken je met wit potlood de situatie zoals die eerst was. Rechts komt de veranderde situatie. Gebruik de veranderingen die je hebt opgeschreven tijdens de oefening als hulpmiddel. Teken het in silhouet net zoals op de kaft van het boek: met contouren en zonder details. De restruimte knip je weg. Het resultaat zijn twee zwarte pagina's zonder tekst, maar wel met het beeld van een silhouet.

Tip: Meteen een contour van een silhouet tekenen kan een uitdaging zijn. Maak daarom eerst een gewone tekening en kleur daarna alles in. Zo verdwijnen details die je bij het uitknippen niet ziet.

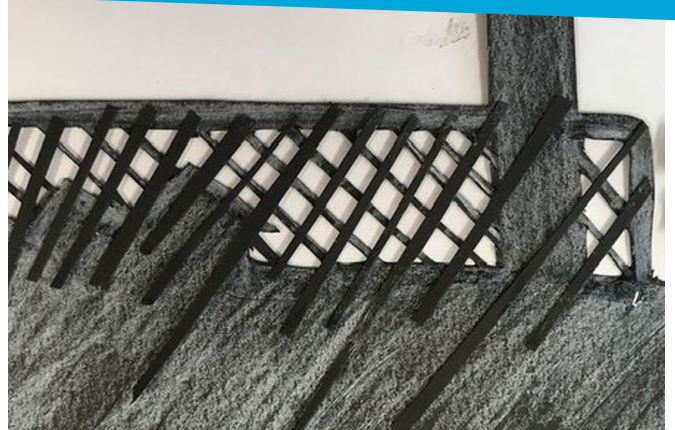

Tip: Zorg dat het silhouet stevigheid behoudt door elementen van je tekening aan elkaar te verbinden. Zoals hierboven bij het huis en de boom.

Tip: Knip eerst de grote onderdelen rond je silhouet weg en daarna de details. Details kun je eventueel wegsnijden met een breekmesje.

Tip: Hele kleine onderdelen wegsnijden lukt niet altijd. Snijd dan eerst een vorm uit en plak dan stukjes papier aan de achterzijde van je silhouet. Zoals hieronder bij het hek is gedaan.

Tip: Zorg dat de kant waarop je tekent de achterkant wordt. Dan zie je geen potlood meer.

Ruim op: Wijs een aantal leerlingen aan die de silhouetten ophalen. Zij gaan deze ophangen op het raam/neerzetten op tafels/neerzetten in de vensterbank. Hierbij letten zij op de chronologie van het verhaal en hangen de silhouetten in de juiste volgorde.

Tip: Silhouetten die niet kunnen blijven staan, plak je op een raam of op een groter vel papier in een contrasterende kleur.

STAP 4: Evalueren – Bespreek de silhouetten
TIJD: 5 minuten

Bespreek: *Welk silhouet vinden jullie het duidelijkst de verandering als een verhaal uitbeelden? Waaraan zie je dat? Kun je het aanwijzen?*

Rond af: *Aan jullie silhouetten kun je goed zien dat wat Trudi allemaal heeft meegemaakt tijdens de Tweede Wereldoorlog in Nederlands-Indië.*

Afsluitende activiteit Kinderboekenweek 2020

Vindt op jullie school een gezamenlijke afsluiting van de Kinderboekenweek plaats? Organiseer dan een tentoonstelling, breid dit eventueel uit met voordrachten of pak het nog groter aan en maak er een heuse manifestatie van met activiteiten voor alle bezoekers.

EEN TENTOONSTELLING

Iedere groep maakt een tentoonstelling van hun werk. Dit kan in de klas of een andere ruimte van school.

De tentoonstelling open je de laatste 10 minuten voordat school uit is voor ouders, familie, vrienden, burens van de leerlingen. Leerlingen krijgen de gelegenheid elkaars werk te bekijken en hun eigen werk te tonen.

Tips voor het inrichten van een tentoonstelling:

- Kies een rustige plek in de ruimte, bijvoorbeeld een muur zonder ruis.
- Plak 2D werk op een groter effen wit of gekleurd stuk karton. Zo lijkt het werk een lijst te hebben en oogt het rustiger.
- 'Behang' een deel van een muur met grote vellen papier in één kleur en hang daar het werk op, of zet het werk daarvoor neer.
- Zet 3D werk op een tafel waarop je grote kartonnen in een rustige kleur legt. Zo leiden eventuele vlekken niet af.
- Wil je nog minder ruis bij het 3D werk, vouw dan een karton in dezelfde kleur doormidden en zet dat rechtop op de hoek van de tafel. Zo creëer je een mini-ruimte.
- Voor 3D werk kun je ook een 'rode loper' uitleggen en daar het werk op zetten. Dat kan op de grond of op tafels die je in een lange rij achter elkaar hebt zet.
- Dim het licht in de ruimtes en zet het werk van de leerlingen in de schijnwerpers. Dit kan als je lichtgroepen hebt met verschillende schakelaars. Of dit creëer je door losse lampen neer te zetten en die op het werk te richten. Voor een extra groots effect gebruik je een bouwlamp.

GROEP 1-2

Tip: In een museum hangt vaak een tekstbordje bij een kunstwerk. Leg naast de avonturen van de stenen een denkwolkje waarin je een gedachte van de steen opschrijft en de naam van de leerling van wie het werk is.

GROEP 3-4

Tip: Verkleed jezelf als Marie Curie en kom langs als gast. Laat leerlingen hun uitvindingen aan je toelichten. Natuurlijk complimenteer je de kleine wetenschappers in de dop met hun ontdekking en zelfbedachte uitvindingen ten overstaan van het publiek.

GROEP 5-6

Tip: Zorg voor water waarin het werk van de leerlingen kan drijven. Gebruik als basis bijvoorbeeld aquaria (zonder echte vissen), een cementbak, verschillende emmers op een rij met daarin één werk per emmer.

GROEP 7-8

Tip: Zet de tweeluiken voor een lege muur. Zet voor de tweeluiken lampen gericht op de muur. Zo ontstaat er een schaduwspel en worden de silhouetten vergroot weergegeven op de muur.

KIJKVRAGEN

Kijkvragen zijn vragen die het kijken met aandacht stimuleren. Het zijn vragen waarmee je de leerlingen en andere bezoekers op pad kunt sturen tijdens de tentoonstelling. Hieronder vind je een paar suggesties:

GROEP 1-2

Met welke steen wil jij op avontuur? Leg uit waarom.

GROEP 3-4

Welke uitvinding zou jij wel willen gebruiken? Leg uit waarom.

GROEP 5-6

Kies een drijvend museum uit om goed te bekijken. Kijk er twee minuten aandachtig naar. Wat vertelt dit drijvende museum ons over de persoon van wie het object is dat in het museum te zien is?

GROEP 7-8

Kies een tweeluik uit. Kijk er twee minuten aandachtig naar. Wat is er volgens jou gebeurd? Waarom denk je dat?

DE VOORDRACHT

Wil je het grootster aanpakken met de gehele school? Denk dan aan een uitbreiding op de tentoonstelling met voordrachten. Selecteer uit elke groep een paar leerlingen die passages voordragen uit het boek waarmee zij hebben gewerkt tijdens de Kinderboekenweek.

GROEP 1-2

Tip: Lees zelf het boek voor en geef leerlingen een rol in het verhaal. Laat hen verstopt als stenen in de klas de gedachte van de steen verwoorden.

GROEP 3-4

Tip: Lees zelf het boek voor en geef leerlingen een rol in het verhaal. Laat hen de stem van Marie Curie vertolken, verkleed als onderzoeker (bril en wit overhemd).

GROEP 5-6

Tip: Creëer een talkshowsetting waarin je als docent vier leerlingen interviewt met publiek erbij. De hoofdvraag: Wat heb je geleerd van het verhaal?

Tip: Wanneer je beperkt de tijd hebt, lees dan onderstaande hoofdstukken voor uit *De zee kwam door de brievenbus*:

- Echt waar – pagina 7 of Wij – pagina 9
- Hoe de zee kwam – pagina 17
- Hoe we moed hielden – pagina 29

- Hierheen! – pagina 37
- Veilig – pagina 45
- Malle meid – pagina 57

GROEP 7-8

Tip 1: Creëer een talkshowsetting waarin je als docent vier leerlingen interviewt met publiek erbij. Wat heb je geleerd van het verhaal?

Tip 2: Wanneer je beperkt de tijd hebt, lees dan onderstaande hoofdstukken voor uit *Alleen beer mocht mee*:

- Avond – pagina 17
- Nieuws – pagina 25
- Het verlanglijstje – pagina 50
- De oproep – pagina 76
- Mazelen – pagina 99
- Huiszoeking – pagina 137
- Op reis – pagina 166

EEN MANIFESTATIE

Klinkt grootser goed in de oren maar wil je nog meer uitpakken? Ga dan voor een manifestatie. Bezoekers kunnen de tentoonstelling bezoeken, naar voordrachten luisteren én een activiteit doen onder begeleiding van leerlingen.

GROEP 1-2

Tip: Richt een hoek in waar bezoekers onder begeleiding van leerlingen zelf voor even in een steen kunnen veranderen.

GROEP 3-4

Tip: Richt een uitvindershoek in waar bezoekers onder begeleiding van de leerlingen zelf een uitvinding kunnen maken.

GROEP 5-6

Tip: Richt een hoek in waar bezoekers onder begeleiding van de leerlingen zelf een drijvend museum kunnen maken.

GROEP 7-8

Tip: Richt een hoek in waar bezoekers onder begeleiding van de leerlingen een kort verhaal kunnen schrijven bij de tweeluiken.

Musea

Wil je deze lessen combineren met een museumbezoek? Bekijk hier welke musea goed aansluiten bij de thema's uit de lessen.

Algemeen

Kinderboekenmuseum, Den Haag
Huis van het Boek, Den Haag
Nationaal onderwijsmuseum, Dordrecht
Nationaal archief, Den Haag

Les groep 1-2

Archeon, Alphen aan den Rijn
Rijksmuseum voor Oudheden, Leiden
Naturalis, Leiden
Universiteitsmuseum Utrecht, Utrecht
Museon, Den Haag
Natuurmuseum Brabant, Tilburg
Natuurhistorisch museum, Rotterdam
Natuurhistorisch museum, Maastricht
Natuurhistorisch museum, Leeuwarden

Les groep 3-4

Rijksmuseum Boerhaave, Leiden
NEMO, Amsterdam
Teylers Museum, Haarlem
Eise Eisinga Planetarium, Franeker
Museon, Den Haag

Les groep 5-6

Watersnoodmuseum, Ouwerkerk
Deltapark Neeltje Jans, Oosterschelde
Streekmuseum Goeree-Overflakkee, Sommelsdijk

Les groep 7-8

Indisch Herinneringscentrum, Den Haag
Verzetsmuseum, Amsterdam
Libertum, Gouda
Tropenmuseum, Amsterdam
Wereldmuseum, Rotterdam
Museon, Den Haag